

СИЛАБУС

навчальної дисципліни «ПСИХОЛОГІЯ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ»

кафедра юридичної психології

Статус дисципліни – вибіркова; цикл дисциплін професійної підготовки
Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий);
Ступінь вищої освіти – доктор філософії;
Форми здобуття вищої освіти – інституційна (очна (денна), заочна);
Мова навчання – державна;
Навчальний рік – 2020-2021
Форма підсумкового контролю – іспит

Галич Марина Юріївна

Викладач кафедри юридичної психології

Профайл викладача:

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=CXP05ZoAAAAJ&hl=ru>

<https://orcid.org/0000-0002-3690-4402>

Контактний телефон

Електронна адреса

Розклад навчальних занять

Консультації

Тел.: 249-09-69

E-mail: k015@naiu.kiev.ua

Робоче місце:

Очні:

(відповідно до окремого графіка кафедри)

Онлайн:

електронною поштою, пн-пт з 9:00 до 16:00

Сторінка дистанційного курсу

Стислий опис навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни «Психологія екстремальних ситуацій» – засвоєння психологічних знань щодо виявлення психологічних закономірностей поведінки людини в екстремальних ситуаціях, вивчення особливостей людини, поведінки, емоцій, патологічних станів у період впливу на неї екстремальних стресових факторів.

а) *науково-педагогічна та науково-психологічна мета*: сформувати у здобувачів ступеня вищої освіти доктора філософії знання з сучасних концепцій та методологічних підходів щодо надання психологічної допомоги в екстремальних ситуаціях;

б) *загальноосвітня мета*: сформувати у здобувачів ступеня вищої освіти доктора філософії цілісне уявлення про поняття та феноменологію критичних станів, екстремальних та травмуючих подій, кризових періодів в житті людини;

в) *виховна*: сприяти формуванню професійної самоідентифікації, активної фахової та соціальної позиції та загальної гуманістичної культури у здобувачів ступеня вищої освіти доктора філософії.

Тривалість – 3,0 кредити, загальна кількість годин – 90; годин аудиторних – 30, самостійної роботи – 60.

Форми та методи навчання інституційна (очна (денна) заочна); частково-пошукові, проблемні; активні та інтерактивні, «мозковий штурм», дискусія, термінологічний бій, синтез думок), метод ситуацій (ситуація-вправа, ситуація-оцінка, ситуація-проблема, ситуація-ілюстрація), складання коментованої схеми навчального питання.

Система поточного контролю : усне опитування (бліц-опитування, фронтальне опитування); робота за індивідуальними завданнями; тестування; реферативне повідомлення; захист проєктів (презентацій); поняттєве вправління; групові завдання, що передбачають розв'язання або підготовку проблемних ситуацій.

Система підсумкового контролю – усна відповідь або тестування.

Пререквізити (Prerequisite) – «Екстремальна психологія», «Кризова психологія», «Психологія девіантної поведінки» (за ступенем вищої освіти магістр).

Перелік компетентностей, які забезпечує навчальна дисципліна, програмні результати навчання («hard skills»)

Програмні результати навчання Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач

Для здобувачів вищої освіти ступеня вищої освіти доктор філософії зі спеціальності 053 «Психологія»

знати :

– основні категорії та поняття екстремальних ситуацій як науки та правове регулювання щодо надання психологічної допомоги;

– базові поняття і категорії теорії психології екстремальних

За результатами опанування навчальної дисципліни «Психологія екстремальних ситуацій» випускники аспірантури/ад'юнктури набувають інтегральну, загальні та фахові компетентності:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у

ситуацій;

– базове поняття про травматичні стресові розлади;
- закономірності розвитку й функціонування особистості в проблемному соціумі та в екстремальних умовах, характеристики різних видів екстремальних ситуацій;

- основні засади здійснення психологічної допомоги та психосоціального супроводу особистості в екстремальних ситуаціях;

- використання різних психологічних технік та психологічного супроводу з метою подолання проявів та наслідків переживання екстремальних ситуацій.

вміти:

– використовувати сучасні ефективні засоби роботи з науковою та навчально-методичною літературою;

– реалізовувати навички самостійного вирішення актуальних питань психології екстремальних ситуацій;

– діагностувати та аналізувати проблеми, скрутні та екстремальні життєві ситуації та емоційні стани людей;

- формувати програми соціально-психологічного супроводу особистості яка отримала досвід перебування в екстремальних ситуаціях.

практичній і науковій діяльності та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

1. Здатність до розуміння широкого кола філософських питань, системних зв'язків між явищами і процесами; абстрактного, критичного мислення; використання набутого особистісно-професійного досвіду для вирішення наукових та фахових завдань; аналізу психологічних явищ на рівні філософської методології.

2. Здатність до проведення методично грамотного наукового дослідження; дотримання норм наукової етики під час дослідницької діяльності.

3. Здатність до використання міжнародного досвіду реалізації завдань наукового дослідження, пошуку та використання іншомовних інформаційних ресурсів, які знаходяться у відкритому доступі наукометричних баз, самостійної підготовки наукових публікацій в іноземних виданнях та участі у міжнародних наукових проектах.

4. Здатність до володіння навичками стилістично грамотного наукового мовлення; здатність до застосування знань з іноземної мови для забезпечення ефективної професійної комунікації, підготовки апікаційних форм іноземною мовою; застосування іноземної мови в самоосвітній діяльності.

5. Здатність до науково-дослідної та науково-педагогічної діяльності з використанням новітніх інформаційних технологій

6. Здатність до володіння методами управління у різних сферах професійної діяльності

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- здатність до оцінювання екстремальних ситуацій в практичній діяльності;

- здатність ведення діалогу й аргументування у процесі надання психологічної допомоги;

- здатність до оцінювання та інтерпритування екстремальних ситуацій;

- здатність визначити чинники та причини основних функціональних порушень психічної сфери осіб, що перебувають в

екстремальних ситуаціях та у персоналу в процесі службової діяльності;

- здатність інтегрувати психологічні знання у складних та непередбачуваних умовах;

- аналізувати психічні процеси та стани особистості, дотримуючись певного методологічного підходу до психологічного дослідження;

- здатність до підтримання фізичного та психічного здоров'я; формування стресостійкості та навичок саморегуляції власних психологічних станів у процесі виконання різних видів діяльності.

Перелік компетентностей, розвитку яких сприяє вивчення навчальної дисципліни («soft skills»):

- здатність самостійно обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій психологічного дослідження та технології психологічної допомоги;

- здатність до критичного осмислення проблем у галузі психології та на межі галузей знань;

- здатність пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання;

- здатність складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій;

- здатність вживати ефективних заходів збереження здоров'я (власного й навколишніх) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

Структура навчальної дисципліни (тематичний план)

Назва теми	Види робіт	Завдання самостійної роботи в розрізі тем
1. Історія становлення психології екстремальних ситуацій	Лекція: аудиторно Семінарське заняття: індивідуальні та групові опитування; Методи частково-пошукові, активні та інтерактивні, дискусія, термінологічний бій), складання коментованої схеми навчального питання.	Під час лекційного заняття законспектувати основні положення. Скласти узагальнюючу таблицю чи структурну блок-схему за темою лекції. Законспектувати: 1. Сучасні концептуальні підходи дослідження проблематики психології екстремальних ситуацій 2. Передумови формування уявлень про екстремальні ситуації. 3. Психологічні дослідження професійного стресу. 4. Характеристика психології

		<p>діяльності в особливих умовах як галузі психології.</p> <p>4. Місце психології екстремальних ситуацій в системі наук про поведінку.</p> <p>5. Співвідношення психології екстремальних ситуацій та соціальної екстремологією.</p>
<p>2. Психологічний зміст та види екстремальних ситуацій</p>	<p>Лекція: аудиторно Семінарське заняття: індивідуальні та групові опитування. Методи: проблемні, активні та інтерактивні, евристичні "мозковий штурм", дискусія, термінологічне опитування, незакінчені речення, складання коментованої схеми навчального питання.</p>	<p>Під час лекційного заняття законспектувати основні положення. Скласти узагальнюючу таблицю чи структурну блок-схему за темою лекції.</p> <p>Відацювавши літературу та інформаційні ресурси, підготувати есе на теми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття побутових ризиконебезпечних ситуацій 2. Диференційовані ознаки поведінки у екстремальних ситуаціях 3. Історичні трансформації розуміння змісту й сутності екстремальних ситуацій у психології 4. Сучасні наукові підходи до оцінки діяльності в особливих умовах 5. Психологічні властивості різних видів екстремальних ситуацій. 6. Система класифікацій екстремальних ситуацій. 7. Психологічні особливості впливу екстремальних ситуацій на поведінку особи 8. Психологічна характеристика поведінкових стереотипів окремих категорій громадян та верств суспільства у екстремальних ситуаціях
<p>3. Психологічні детермінанти поведінки у екстремальних умовах діяльності</p>	<p>Лекція: очно Семінарське заняття: індивідуальні та групові опитування. Методи: частково-пошукові, проблемні; дальтон-технологія; термінологічний бій, синтез думок), метод ситуацій (ситуація-вправа, ситуація-оцінка, ситуація-</p>	<p>Під час лекційного заняття законспектувати основні положення. Скласти узагальнюючу таблицю чи структурну блок-схему за темою лекції.</p> <p>Опрацювати/підготувати презентацію:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Види та рівні психологічного реагування особистості у

	<p>проблема, ілюстрація), речення, коментованої навчального питання.</p> <p>ситуація-незакінчені складання схеми</p>	<p>екстремальних ситуаціях.</p> <p>2. Чинники особистої безпеки при діяльності в екстремальних умовах</p> <p>3. Загальна структура психологічної готовності.</p> <p>4. Визначення та характеристика професійної підготовленості до діяльності в екстремальних умовах.</p> <p>5. Індивідуальні детермінанти формування рівнів психологічної готовності.</p> <p>6. Психологічні особливості віктимної поведінки.</p>
<p>4.Характеристика посттравматичних станів та розладів</p>	<p>Лекція: очно Семінарське заняття: індивідуальні та групові опитування; опрацювання методичного інструментарію й вправ; розв'язання кейсів, професійно-етичних дилем.</p> <p>Методи: активні та інтерактивні, «метаплан», пояснювально-рецептивний метод; дослідницький та евристичний метод.</p>	<p>Під час лекційного заняття законспектувати основні положення. Опрацювавши лекцію необхідно підготувати доповідь:</p> <p>1. Проаналізувати психологічні вимоги до суб'єкта діяльності в екстремальних умовах;</p> <p>2. Розкрити основні сфери застосування спеціальних психологічних методик діагностики посттравматичних станів та розладів;</p> <p>3. Визначити співвіднесення гострого стресу та посттравматичного стресового розладу;</p> <p>4. Окреслити причини та умови виникнення посттравматичного стресового розладу</p> <p>5. Надати критерії оцінки глибини посттравматичних станів та розладів.</p> <p>6. Визначити можливості реалізації здобутків психології у діагностиці посттравматичних станів та розладів.</p>
<p>5. Надання психологічної допомоги особі після перебування у екстремальних ситуаціях</p>	<p>Лекція: онлайн Семінарське заняття: індивідуальні та групові опитування; опрацювання методичного інструментарію й вправ; розв'язання кейсів, професійно-етичних дилем.</p> <p>Методи: інструктивно-практичний й продуктивно-практичний; стимулюючий (створення ситуацій пізнавальної новизни).</p>	<p>Під час лекційного заняття законспектувати основні положення.</p> <p>Підготувати презентації:</p> <p>1. Функції психолога із забезпечення діяльності персоналу в особливих умовах.</p> <p>2. Основні напрями збереження психічного здоров'я фахівців, що працюють в особливих, екстремальних та надекстремальних умовах.</p> <p>3. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам природних катастроф</p> <p>4. Основні форми надання</p>

		психологічної допомоги жертвам техногенних аварій
		5. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам військових конфліктів
		6. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам побутового насильства
		7. Основні форми надання психологічної допомоги жертвам соціальних катаклізмів

Основні інформаційні джерела

1. Абдурахманов Р.А. Психологические проблемы послевоенной адаптации ветеранов Афганистана // Психологический журнал. 1992, N 1, с.131-134.
2. Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., 14 - 15 квіт. 2009 р., Київ / Ред.: О.В. Петренко; О.М. Ічанська; Нац. авіац. ун-т. – К., 2009. – 144 с.
3. Александровский Ю. А. Пограничные психические расстройства. – М.: Медицина, 1993. – 399 с.
4. Александровский Ю.А. Пограничная психиатрия и современные социальные проблем., Ростов-на-Дону, Феникс, 1996.
5. Александровский Ю.А. Психические расстройства во время и после чрезвычайных ситуаций // Психиатрия и психофармакотерапия, 2001, №4т.3.
6. Александровский Ю.А., Лобастов О.С., Спивак Л.И., Щукин Б.П. Психогении в экстремальных условиях. М., Медицина, 1991г.
7. Александровский Ю.Л., Барденштейн Л.М., Аведисова А.С. Психофармакотерапия пограничных психических расстройств. – М.: ГЭОТАР Медицина, 2000.
8. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита// Психологический журнал 1995 № 1. С. 3–19.
9. Бодров В.А. Психологический стресс: развитие и преодоление. – М.: ПЕР СЭ, - 2006. – 2006 – 528 с.
10. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості. – Харків: Фоліо, 1996. – 237 с.
11. Бурлачук Л.Ф., Коржова Е.Ю. Психология жизненных ситуаций. М., Российское педагогическое агентство, 1998.
12. Гордеева Е.Г., Колошина Т.Ю., Гордеев М.Н. Методология проведения клинической трансперсональной психотерапии // Современные направления психотерапии и их клиническое применение: Материалы I Всероссийской учебно-практической конференции по психотерапии. М., 1996.
13. Гостюшин А.В. Энциклопедия экстремальных ситуаций. М., Зеркало, 1994.
14. Гринберг Дж. Управление стрессом. – Спб: Питер, 2004. – 496 с.

15. Демченкова Г.З. Социально-гигиенические и медико-социальные аспекты посттравматического стрессового синдрома // Материалы межгосударственного научно-практического семинара 18-19 декабря 1998 года в г. Витебске.
16. Державний класифікатор надзвичайних ситуацій. – К.: Держстандарт України, 2002.
17. Дональд К. Внутренний мир травмы. Екатеринбург, «Деловая книга», 2000.
18. Дэвис Б. Энциклопедия выживания и спасения. М., Вече, 1997.
19. Изард К. Г. Психология эмоций / Пер. с англ. В. Мисник, А. Татлыбаевой, СПб., Питер, 1999.
20. Ильин Е.П. Психофизиология состояний человека. Спб.: Питер, 2005.
21. Канаева Л.С., Колосов В.Е. Клиническая трансперсональная психотерапия: Пособие для врачей. М., 1996.
22. Карвасарский Б.Д. Неврозы. 2-е изд. М., Медицина, 1990.
23. Карвасарский Б.Д. Психотерапевтическая энциклопедия. СПб., 1998.
24. Киндрас Г.П., Туроходжаев А.М, Влияние посттравматических стрессовых расстройств на адаптацию воинов-интернационалистов – ветеранов войны в Афганистане // Соц. и клинич. психиатрия. 1992. № 1 . С. 33 – 36.
25. Клиническое руководство: Модели диагностики и лечения психических и поведенческих расстройств / Под ред. В. Н. Краснова и И.Я. Гуревича. М., 1999.
26. Кокун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: Монографія. – К.: Міленіум, 2004. – 265 с.
27. Колодзин Б. Как жить после психологической травмы. М., Шанс, 1992.
28. Конфліктологія. Альбом схем з коментарями: навч. посібник / [кол.авт. Александров Д. О., Андросюк В. Г. та ін.]; за заг. ред. Л. І. Казміренко. – К. : ЛОГОС, 2011. – 55 с.
29. Конфліктологія: навч.-метод. посібник / [Д. О. Александров, В. Г. Андросюк та ін.]; за заг.ред. Я. Ю.Кондратьєва – К.: НАВСУ, 2003. – 144 с.
30. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Ника-центр, 2006. - 580 с.
31. Корольчук М.С. Крайнюк В.М. Кочергіна Т.І. Психологічне забезпечення психічного та фізичного здоров'я /за заг . ред. М.С. Корольчука. – К.: Інкос, 2002.
32. Корольчук М.С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності у надзвичайних і екстремальних ситуаціях / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк. – К. : Ніка-центр, 2009. – 688 с.

33. Котенев И.О. Психологическая диагностика постстрессовых состояний у сотрудников органов внутренних дел. Методическое пособие для практических психологов. - М.: Методический центр при ГУК МВД России, 1997. - 40 с.
34. Краснянский А.Н., Морозов П.В. Посттравматическое стрессовое расстройство у ветеранов войны в Афганистане: Съезд психиатров. М., 1995.
35. Линдемманн Э. Клиника острого горя // Психология эмоций. Тексты / Под ред. В.К.Вилюнаса, Ю.Б.Гиппенрейтер. М: Изд-во МГУ, 1984.
36. Лэндис Р. Продвинутые техники для работы с посттравматическими стрессовыми состояниями. М., 1996.
37. Маклаков А. Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // Психологический журнал. 2001. Т. 22. № 1.
38. Миронець С.М., Тімченко О.В. Негативні психічні стани рятувальників в умовах надзвичайної ситуації: монографія. – К. : Консультант, 2008. – 232с.
39. МКБ-10. Классификация психических и поведенческих расстройств. Исследовательские диагностические критерии. ВОЗ, Женева, СПб. 1995.
40. Назаретян А. П. Психология стихийного массового поведения. М., ПЕР СЭ, 2001.
41. Назарова И.Э. Личность и травма. 2002. [Http://www.zvezda-oriona.ru/66912.htm](http://www.zvezda-oriona.ru/66912.htm)
42. Небылицын В.Д. Основные свойства нервной системы. М., 1991.
43. Основные типы психической дезадаптации у бывших воинов-интернационалистов: Психологическая диагностика и психотерапия: Методические рекомендации / Карвасарский Б.Д., Алексеева Д.А., Ташлыков В.А. и др. Л., 1990.
44. Охременко О.Р. Діяльність у складних, напружених та екстремальних умовах / Національна академія оборони України. – К. : НАОУ, 2004. – 210с.
45. Пергаменщик Л.А., Гончарова С.С, Яковчук М.И. Преодоление психологических травм. – Мн.: НИО, 1999
46. Перри Г., Как справиться с кризисом. М., Педагогика-пресс, 1995.
47. Пограничные нервно-психические нарушения у ветеранов войны в Афганистане (посттравматические стрессовые нарушения): Методические рекомендации / Цыганков Б.Д., Белкин А.И., Веткина В.А. и др. М., 1992.
48. Посттравматические стрессовые расстройства (ПТСР) в практике медико-социальной экспертизы. Методические рекомендации / Составители: Г.П. Киндрас, О.А.Миронова. М, 1997.
49. Посттравматический и поствоенный стресс. Проблемы реабилитации и социальной адаптации участников чрезвычайных ситуаций: междисциплинарный подход. М-лы 3 научно-практической конференции (г. Пермь, 21-24 мая 1998 г.). - Пермь, 1998. - 63 с.

50. Практические рекомендации для специалистов по ПТСР (посттравматическое стрессовое расстройство).- Тбилиси, Международный центр “Эмпатия”, 1997.- 31 с.

Технічне обладнання та програмне забезпечення навчальної дисципліни

– мультимедійний проектор, комп’ютер/ноутбук/планшет, інтерактивні дошки.

Політика вивчення навчальної дисципліни та оцінювання

Політика щодо термінів виконання та перескладання:

- умови допуску до підсумкового контролю є активна робота під час семінарських та практичних занять; позитивні оцінки з усіх тем навчальної дисципліни; опрацювання більшості з рекомендованих джерел, виконання всіх видів навчальної роботи, що передбачені робочою програмою навчальної дисципліни;

- сума балів поточного контролю має становити не менше 30 балів;

Перескладання тем реалізується у таких формах:

- усне і письмове опитування;
- рецензування відповідей та письмових робіт;
- обговорення проблемних питань;
- написання есе, тез тощо.

Політика щодо академічної доброчесності:

здобувачі вищої освіти мають поважати авторські права та недопущення академічного плагіату в усіх видах наукової, науково-методичної та навчальної діяльності, дотримуватися принципів академічної доброчесності, правил академічної етики, інформаційної культури та підвищення відповідальності за дотриманням норм цитування.

<https://okop.nai.au.kiev.ua/assets/files/example3/organization.pdf>

Поточному контролю підлягають:

- глибина, повнота, обґрунтованість відповіді;
- доповнення, запитання до тих, хто відповідає;
- рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття (робот у парах, малих групах), активність під час обговорення питань;
- глибина аналізу наукової та навчальної літератури;
- письмові завдання (тести, контрольні роботи, есе, реферати);
- якість самостійного опрацювання питань;
- систематичність роботи на заняттях.

Політика щодо відвідування:

передбачає систематичне, регулярне оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти (рівень теоретичних знань та практичних умінь і навичок з усіх тем навчальної дисципліни) за результатами аудиторних занять, самостійної та індивідуальної роботи.

Під час занять здобувачі вищої освіти працюють у такому форматі:

усне опитування

- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих нормативних та доктринальних джерелах;
- уміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку й розвитку;
- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);

практичні завдання

- уміння застосовувати теоретичні положення у вирішенні проблем;
- уміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Політика вивчення та викладання навчальної дисципліни здійснюється з дотриманням основних нормативних документів Національної академії внутрішніх справ:

Оцінювання результатів навчання

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)						Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
max 60%						max 40%	max 100%
T1	T2	T3	T4	T5	CP	Іспит	100
6	6	6	6	6	20	40	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення дисципліни